

Проф. др Владимир В. Вековић

Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици

ИЗВРШЕЊЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ – СКРОМНИ ДОМЕТИ И НЕЖНОСТ СУШТИНСКИХ РЕФОРМИ

Извршење кривичних санкција представља завршну фазу изузетно сложеног процеса који започиње откривањем кривичног дела и његовог учиниоца, а наставља се покретањем кривичног поступка и изрицањем кривичне санкције од стране суда. Резултати остварени на извршном плану значајно утичу на укупну вредност кривичноправне политике сузбијања и спречавања криминалитета, због чега се систему извршења кривичних санкција поклања све више пажње. Извршење казне затвора, као незаменљиве карике у ланцу друштвеног реаговања на криминалитет у Републици Србији, оптерећују бројни проблеми. Неки су дуго присутни, други су новијег датума, али им је заједничко да је њихов деструктивни учинак интензиван у условима економске кризе.

Законска и подзаконска решења у овој области компатибилна су са релевантним стандардима успостављеним у низу међународних докумената донетих под окриљем Уједињених нација и Савета Европе, али је многа од њих тешко применити у пенитенцијарној пракси. Последњих неколико година, у сарадњи са међународним организацијама и телима, учињени су значајни квалитативни помаци на нормативном, кадровском, организационом и материјално-техничком плану, али су остварени резултати далеко од задовољавајућих. Систем извршења кривичних санкција треба континуирано унапређивати усклађеним, добро осмишљеним и садржајно богатим напорима и активностима. На тај начин биће уобличен конзистентан систем извршења, што значи да се приликом извршења кривичних санкција, дакле и казне затвора, безизузетно примењују методи, средства и мере предвиђени позитивним прописима усклађеним са највишим стандардима у овој области.

Циљ рада је да се применом нормативног, аналитичко-синтетичког, упоредноправног и статистичког метода укаже на могуће правце деловања ради отклањања изразитог несклада између значајних могућности казне затвора у спречавању и сузбијању криминалитета с једне, и скромних домета карактеристичних за њену досадашњу примену, с друге стране.

Кључне речи: Извршење казне затвора; Сузбијање криминалитета; Кривичне санкције.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Извршење кривичних санкција представља, хронолошки посматрано, завршну фазу изузетно сложеног процеса који започиње откривањем кривичног дела и његовог учиниоца, а наставља се покретањем кривичног поступка и изрицањем кривичне санкције од стране суда. Извршењем треба да се на практичан начин оствари, тј. оживотвори општа сврха прописивања и изрицања кривичних санкција и провери (потврди или одбаци) целисходност судског избора врсте и мере санкције у сваком конкретном случају. Резултати постигнути на извршном плану значајно утичу на укупну вредност кривичноправне политике сузбијања и спречавања криминалитета,¹ због чега се систему извршења кривичних санкција поклања све више пажње.

Упркос увођењу алтернативних санкција као покушају организованог друштва да осмисли хуманији начин контроле криминалитета, казна затвора је и даље релативно често примењивана кривична санкција како у свету, тако и у Републици Србији. У структури кривичних санкција изречених пунолетним учиниоцима кривичних дела у нашој земљи од 2008. до 2012. године, казна затвора се са нивоом учешћа од 26,2 % налази на другом месту, иза условне осуде (57,3 %), а испред новчане казне (13,9 %). Од укупно 43.699 казни затвора изречених током посматраног петогодишњег периода, казне до шест месеци (краткотрајне казне затвора)² партиципирају са 21.069 или 48,2 %.³ Очигледно је да алтернативе не могу заменити у потпуности казну затво-

¹ Љ. Радуловић, *Криминална политика (Политика сузбијања криминалитета)*, Београд 1999, 149.

² Поред овог схватања уобичајеног у нашој правној доктрини (Н. Срзентић, М. Милутиновић, Д. Лазаревић, В. Видовић, Ђ. Игњатовић), упоредном законодавству и теорији, у неким земљама се као краткотрајне сматрају казне затвора до девет месеци (нпр. Немачка), односно до годину дана (Француска, Италија, Шпанија, Кина итд.). – Вид. Н. Мрвић-Петровић, *Кривична политика, Кривична политика, Кривична политика*, Београд 2007, 98–102.

³ *Пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2012*, Саопштење бр. 199, год. LXIII, Републички завод за статистику, Београд 15.7.2013, 3.

ра и да ће она још дуго остати у регистру кривичних санкција.⁴ Све то упућује на закључак да детаљна анализа регулативе и праксе извршења ове казне, као и указивање на могуће правце превазилажења бројних проблема који отежавају остваривање њене сврхе, има пуну друштвену и научну оправданост.

2. ПРИНЦИПИ ИЗВРШЕЊА КАЗНЕ ЗАТВОРА

Према одредбама чл. 31 Закона о извршењу кривичних санкција,⁵ сврха извршења казне затвора је да осуђени током њеног извршења, применом одговарајућих програма поступања, усвоји друштвено прихватљиве вредности с циљем лакшег укључивања у услове живота после извршења како убудуће не би чинио кривична дела.⁶

Као организована делатност, извршење ове казне почива на једнаест принципа, од којих су шест општег значаја (заједнички за извршење свих кривичних санкција), а пет принципа карактеристично је само за извршење казне затвора. То су следећи принципи.

1. Принцип легалитета – извршење кривичних санкција утемељено је на закону и подразумева његово строго поштовање, без икаквих изузетака. Примена овог принципа у фази извршења логично се надовезује на принцип легалитета у материјалном кривичном праву (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) као општецивизацијску тековину.⁷ Законом о извршењу кривичних санкција, према одредбама чл. 1, уређује се, осим ако посебним законом није другачије уређено, поступак извршења кривичних санкција према пунолетним лицима, права и

⁴ Према одредбама чл. 45, ст. 1–4 Кривичног законика, казна затвора изриче се само као главна казна и то у трајању које не може бити краће од тридесет дана (општи минимум) нити дуже од двадесет година (општи максимум). Затвор се изриче на пуне године и месеце, а до шест месеци и на дане. За најтежа кривична дела и најтеже облике тешких кривичних дела може се уз казну затвора од двадесет година изузетно прописати и казна затвора од тридесет до четрдесет година, која се изриче на пуне године. Она се не може изрећи лицу које у време извршења кривичног дела није навршило двадесет једну годину живота. Кривични законик – КЗ, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 85/05, 88/05 – исправка, 107/05 – исправка, 72/09, 111/09, 121/12 и 104/13.

⁵ Закон о извршењу кривичних санкција – ЗИКС, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 85/05, 72/09 и 31/11.

⁶ Вид. правила 58, 59 и 65 Скупа минималних правила о поступању са затвореницима – СМП; правила 6 и 102.1 Европских затворских правила – ЕЗП.

⁷ Вид. чл. 11, ст. 2 Универзалне декларације о људским правима – УДП; чл. 15 Међународног пакта о грађанским и политичким правима – МПП; чл. 7 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода – ЕКПС. Принцип *nullum crimen, nulla poena sine lege* прокламован је и у чл. 34, ст. 1 и 2 Устава Републике Србије. – Устав, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 83/06 и 98/06. Такође, садржан је и у одредби чл. 1 КЗ.

обавезе лица према којима се извршавају санкције, организација Управе за извршење кривичних санкција (Управа), надзор над њеним радом, извршење санкција изречених за привредне преступе и прекршаје, одузимање имовинске користи прибављене кривичним делом и привредним преступом и примена мере притвора. Уколико је законом о потврђивању међународног уговора уређено неко од наведених питања, примењиваће се одредбе тог закона. Чланом 3 предвиђено је да се одредбе ЗИКС-а примењују и приликом извршења кривичних санкција које изрекну страни судови, када је то одређено посебним законом и међународним уговором. Треба нагласити да приликом разматрања принципа легалитета у овој области не узимамо само закон (у формалном смислу те речи) као правни темељ за извршење кривичних санкција, него и подзаконске акте донете на основу њега. Дакле, ЗИКС регулише најважнија питања извршења кривичних санкција, док се подзаконским прописима превазилази општост законских одредаба, закон се разрађује, прецизира и тако употпуњен примењује у пракси. Прописи нижег ранга морају бити кохерентни са законом на основу којег су донети и не смеју бити неповољнији по осуђеног.⁸ Те подзаконске акте доноси, у првом реду, министар правде. Објављивањем пре ступања на снагу у републичком службеном гласилу омогућава се њихова контрола од стране шире јавности, што није био случај са интерним правилима пенитенцијарних установа карактеристичним за раније периоде.

У складу са принципом легалитета, извршењу кривичне санкције приступа се када одлука којом је санкција изречена постане правноснажна и када за њено извршење нема законских сметњи. Само изузетно, када је то законом посебно одређено, са извршењем санкције може се отпочети и пре него што је постала правноснажна одлука којом је она изречена (ЗИКС, чл. 4). Такође, извршење санкције може се одложити и прекинути под условима предвиђеним законом (ЗИКС, чл. 5).

Лице према коме се извршава санкција има право на заштиту основних права прописаних Уставом, потврђеним међународним уговорима, општеприхваћеним правилима међународног права и одредбама закона којим се регулише ова област (ЗИКС, чл. 8, ст. 1). Осим тога, против појединачних аката којима се решава о правима и обавезама лица према коме се извршава санкција дозвољена је судска заштита, у складу са ЗИКС-ом. За поднеске, службене радње и решења у вези са применом овог закона не плаћа се такса, уколико њиме није другачије одређено (ЗИКС, чл. 9). Тиме се омогућава да и лица која

⁸ З. Кандић-Поповић, „Ограничења права осуђених у условима затворског режима“, *Анали Правног факултета у Београду* 5/1992, 393.

имају озбиљне проблеме финансијске природе користе законом предвиђена средства за заштиту својих права.

Основни смисао принципа легалитета је, како се на основу изложеног може закључити, заштита слобода и права осуђених лица од произвољних и неодговорних поступака надлежних органа, а самим тим и могућих злоупотреба приликом извршења кривичних санкција. Његово доследно остваривање обезбеђује да се осуђени покоравају унапред прописаним и добро познатим нормама које важе за све њих подједнако, а не самовољи запослених у Управи. Овај принцип у суштинском смислу подразумева везаност правом свих,⁹ па је његова потпуна супрематија над арбитрарном влашћу неопходна претпоставка за конституисање савременог и са међународним стандардима усклађеног система извршења кривичних санкција у нашој земљи.

2. Принцип хуманости – санкција се извршава на начин којим се јамчи поштовање достојанства лица према коме се она извршава (ЗИКС, чл. 6, ст. 1). Људско достојанство је апсолутна унутрашња вредност коју на једнак начин поседује сваки човек,¹⁰ дакле и лица којима је због учињеног кривичног дела изречена кривична санкција. Његов значај произилази из чињенице да представља витални елемент у дефинисању људског бића, као и кичму свих људских права и слобода.¹¹ Оно је урођено, неотуђиво и неприкосновено, због чега се, како је изричито наведено у међународним документима и уставним одредбама, мора поштовати и штитити.¹² Поштовање људског достојанства је темељ демократске правне државе, али и неопходна претпоставка за остваривање сврхе изречене кривичне санкције и трајнијих криминалнополитичких ефеката.

Одредбама чл. 6, ст. 2 ЗИКС-а прописано је да су забрањени и кажњиви поступци којима се лице према коме се извршава санкција подвргава било каквом облику мучења, злостављања, понижавања или експериментисања.¹³

⁹ В. Становчић, „Легалитет“, *Правне теме* (хрестоматија), Београд 2002, 22.

¹⁰ J. Meyer-Ladewig, „Људско достојанство и Европска конвенција о људским правима“, *Правни живот* 1-2/2004, 143.

¹¹ J. Zajadlo, „Ljudsko dostojanstvo i ljudska prava“, *Uvod u međunarodnu zaštitu ljudskih prava* (priručnik), Turku/Åbo 1999, 41, 45.

¹² Вид. чл. 10, ст. 1 МППГ; чл. 2 Декларације о заштити свих лица од мучења и других свирепих, нечовечних или понижавајућих казни или поступака – ДЗМ; чл. 2 Кодекса понашања лица одговорних за примену закона – КПЛ; принцип 1 Скупа принципа за заштиту свих лица у било ком облику притвора или затвора – СПЗ; принцип 1 Основних принципа поступања са затвореницима – ОППЗ; правила 18.1, 49, 54.3 и 72.1 ЕЗП; чл. 23, ст. 1 и чл. 28, ст. 1 Устава.

¹³ Вид. чл. 5 УДП; чл. 7 МППГ; правила 31 и 71.1) Скупа минималних правила о поступању са затвореницима – СМП; чл. 1–7 и чл. 10 ДЗМ; чл. 1, 2, 4 и 10 Конвенције

Иако принцип хуманости као цивилизацијску тековину не треба доводити у сумњу, он објективно има своје границе које леже у чињеници да су кривичне санкције, а нарочито казна, нужно нехумане и да садрже одређено зло.¹⁴ Нехумани карактер казне затвора не може се избећи, пошто је уткан у њену саму ретрибутивну природу, као што се не може избећи ни њена примена, јер је нужно средство за заштиту друштва од криминалитета. Но, зато се може редуковати непотребна нехуманост,¹⁵ пре свега кроз потпуно и безусловно поштовање достојанства свих лица према којима се ова казна извршава.

3. Принцип легитимитета – лице према коме се извршава санкција може бити ограничено у основним правима само у мери неопходној за извршење санкције и у поступку прописаном законом (ЗИКС, чл. 8, ст. 2). Овај принцип треба довести у везу са одредбом чл. 3 КЗ, према којој заштита човека и других основних друштвених вредности представља основ и границе за одређивање кривичних дела, прописивање кривичних санкција и њихову примену, у мери у којој је то нужно за сузбијање тих дела. Свођењем кривичноправне репресије у фази извршења кривичних санкција на нужну меру омогућава се да ограничења права буду минимална и неопходна.¹⁶

Одредбом чл. 6, ст. 3 ЗИКС-а прописано је да је кажњива принуда према лицу према коме се извршава санкција ако је несразмерна потребама њеног извршења. Ради се о решењу које афирмише принцип легитимитета, али и отвара питања прецизног законског регулисања ситуација у којима се принуда може применити, начина примене

против мучења и других свирепих, нечовечних или понижавајућих казни или поступака – КПМ; чл. 5 КПЛ; принцип 6 СПЗ; принцип 2 Принципа медицинске етике који се примењују на улогу здравственог особља, нарочито лекара, у заштити затвореника и лица у притвору од мучења и других свирепих, нечовечних или понижавајућих казни или поступака – ПМЕ; чл. 3 ЕКПС; чл. 1 Европске конвенције о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака – ЕКСМ; правила 48 и 60.3 ЕЗП; пресуде Европског суда за људска права у случајевима *Ireland v. the United Kingdom* (18.1.1978), *Tomasi v. France* (27.08.1992), *Ribitsch v. Austria* (4.12.1995), *Aksoy v. Turkey* (18.12.1996), *Price v. the United Kingdom* (10.7.2001.), *Kalashnikov v. Russian Federation* (15.7.2002.); 14th General Report on the CPT's activities [CPT/Inf. (2004) 28]; чл. 25 и чл. 28, ст. 2 Устава; чл. 137 и чл. 252, ст. 1 КЗ; P. van Dijk, G. J. H. van Hoof, *Теорија и пракса Европске конвенције о људским правима*, Сарајево 2001, 288–301; Ž. Ditertr, *Izvodi iz najznačajnijih odluka Evropskog suda za ljudska prava*, Београд 2006, 55–81; В. В. Вековић, *Забрана мучења – инструменти и механизми Савета Европе*, Београд 2005; В. Вековић, „Заштита од мучења лица лишених слободe у праву и пракси Европске конвенције о људским правима“, *Правни живот* 9/2005, 979–990; В. Вековић, „Кажњавање мучитеља – европски стандарди“, *Правни живот* 9/2006, 911–926.

¹⁴ З. Стојановић, *Кривично право, Општи део*, Београд 2009, 26.

¹⁵ В. Камбовски, *Казнено право, Општ дел*, Скопје 2006, 174.

¹⁶ Вид. принцип 5 ОППЗ; правила 2 и 3 ЕЗП; чл. 20, ст. 1 и 3 Устава.

средстава принуде, као и одговорности уколико дође до прекорачења у њеној употреби. Искрпно законско уређење ове материје је неопходно због чињенице да људи који професионално примењују принуду, излажући се често опасности услед противпринуде која им се супротставља, неизбежно развијају склоност да пређу нужну меру.¹⁷ Таквим понашањем се, опште је познато, вређају фундаменталне вредности демократског друштва (нарочито људско достојанство) и руинира систем извршења кривичних санкција.

4. Принцип забране дискриминације – лице према коме се извршава санкција не сме бити стављено у неравноправан положај због расе, боје коже, пола, језика, вере, политичких и других уверења, националног или социјалног порекла, имовног стања, образовања, друштвеног положаја или другог личног својства (ЗИКС, чл. 7). Реч је о изузетно важном принципу формулисаном на готово истоветан начин на међународном и унутрашњем плану.¹⁸ Практична вредност забране или елиминисања дискриминације је у оживотворењу принципа једнакости, који подразумева: једнакост пред законом, једнаку законску заштиту и једнакост при имплементацији закона. Трећи елемент принципа једнакости посебно је важан, пошто јасно истиче да се санкција не сме примењивати на дискриминаторан начин.

Као негација једнакости, дискриминација, без обзира на то о ком облику се ради,¹⁹ представља недозвољено разликовање,²⁰ односно различит третман за који не постоји објективно и разложно оправдање. У складу с тим, дискриминација приликом извршења кривичних санкција може се одредити као истински неправедно поступање засновано на рационално небитним разликама (нпр. због изражених по-

¹⁷ Р. Лукић, *Систем филозофије права*, Сабрана дела др Радомира Д. Лукића, Четврти том, Београд 1995, 499.

¹⁸ Вид. чл. 2 и 7 УДП; чл. 2, ст. 1 и чл. 26 МПГП; чл. 1, ст. 1 и чл. 5 (б) Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације; чл. 1 Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена; правило 6.1) СМП; принцип 5 СПЗ; принцип 2 ОППЗ; чл. 14 ЕКПС; чл. 1 Протокола бр. 12 уз ЕКПС; правило 13 ЕЗП; paragraph 55, 3rd General Report on the CPT's activities [CPT/Inf (93) 12]; paragraph 25, 10th General Report on the CPT's activities [CPT/Inf (2000) 13]; чл. 21, ст. 1–3 Устава; чл. 128, 317 и 387 КЗ; чл. 1, ст. 1, чл. 2, ст. 1, тач. 1), чл. 3, ст. 1 и чл. 4 Закона о забрани дискриминације, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 22/09.

¹⁹ Законом о забрани дискриминације предвиђен је широк круг забрањених облика дискриминације. Пре свега, забрањени су: непосредна и посредна дискриминација; повреда начела једнаких права и обавеза; позивање на одговорност због пријављивања дискриминације; удруживање ради вршења дискриминације; говор мржње, као и узнемиравање и понижавајуће поступање (чл. 5–12). Такође су забрањени тешки облици дискриминације (чл. 13) и посебни случајеви дискриминације (чл. 15–27).

²⁰ В. Димитријевић, М. Пауновић, *Људска права* (учбеник), Београд 1997, 185.

литичких ставова, сексуалне оријентације лица према коме се санкција извршава и сл.).

5. Принцип вођења евиденција – о лицима према којима се извршавају санкције и притвор воде се одговарајуће евиденције,²¹ о чему ближе прописе доноси министар правде (ЗИКС, чл. 10).

Прецизно и у складу са одговарајућом методологијом вођене евиденције омогућавају праћење извршења кривичних санкција, контролу рада надлежних органа у поступку њиховог извршења, као и истраживања којима се врши вредновање система извршења кривичних санкција и детектовање проблема који отежавају његово адекватно функционисање. Подаци из евиденција, у сажетом облику, доступни су јавности преко редовних годишњих извештаја о раду Управе.

6. Принцип буџетског финансирања – средства за извршење санкција обезбеђују се у буџету Републике Србије. Лице према коме се извршава санкција не плаћа трошкове извршења, осим ако законом није другачије одређено (ЗИКС, чл. 11). Управа у прописима о буџетском систему представља засебну целину и располаже са више од 0,7 % републичког буџета. Она је, као директни корисник буџета и субјект његовог финансијског планирања и извршења, веома обиман и сложен сегмент управљања државним финансијама. Обим буџетских средстава намењених Управи расте упоредо са стопом повећања просечног броја лица лишених слободе у заводима и бројем запослених.²²

7. Принцип индивидуализације – са осуђеним се поступа на начин који у највећој мери одговара његовој личности и остваривању програма поступања²³ (ЗИКС, чл. 32, ст. 1). Дакле, да би изречена казна затвора могла да резултира ресоцијализацијом и реинтеграцијом осуђеног, неопходно је да буде остварена и извршна (пенитенцијарна) индивидуализација, која са законском и судском индивидуализацијом чини органско и функционално јединство.

Нужна претпоставка успешне извршне индивидуализације је свестрано изучавање (опсервација) личности осуђеног. Проучавање личности, при чему доминира мултидисциплинарни приступ, врши се у

²¹ Вид. правила 7, 66.2) и 66.3) СМП; правила 15.1, 33.2 и 42.3ц ЕЗП; paragraph 53, 2nd General Report on the CPT's activities [CPT/Inf (92) 3]; paragraphs 39, 44, 60 и 61, 3rd General Report on the CPT's activities [CPT/Inf (93) 12]; paragraphs 39, 40 и 50, 8th General Report on the CPT's activities [CPT/Inf (98) 12].

²² Вид. *2008 Annual Report on Prison Administration Work – AR/08*, Ministry of Justice of Republic of Serbia, Belgrade 2009, 23, 25; *2009 Annual Report on Prison Administration Operations – AR/09*, Ministry of Justice of Republic of Serbia, Belgrade 2010, 16–17; *2010 Annual Report on Prison Administration Operations – AR/10*, Ministry of Justice of Republic of Serbia, Belgrade January 2011, 50.

²³ Вид. правило 69 СМП и правило 103.2 ЕЗП.

циљу сагледавања њених особина које су од значаја за одређивање најоптималнијег програма поступања. Третман прилагођен личности и њеним истинским потребама нема алтернативу, пошто се само његовом применом може остварити сврха кажњавања.

Средства без којих није могуће у пракси остварити извршну индивидуализацију јесу адекватна класификација осуђених лица²⁴ и категоризација пенитенцијарних установа.²⁵ Класификација представља распоређивање осуђених у заводе без предходне опсервације, на основу објективних критеријума (екстерна, негативна или хоризонтална класификација), и потом њихово распоређивање унутар завода у мање и хомогене групе према сличности личних обележја (интерна или вертикална класификација), ради примене истоветног третмана за целу групу – тзв. групно примењена индивидуализација.²⁶ Категоризација установа подразумева стварање разгранате мреже специјализованих установа или одељења у установама општег типа, у циљу реализације посебног програма поступања за поједине групе осуђених образоване на основу предходне опсервације и класификације.

8. Принцип немогућности дисциплинског санкционисања понашања других осуђеника – осуђено лице не може у оквиру службе завода обављати дужност која садржи дисциплинска овлашћења (ЗИКС, чл. 33). Негативна искуства са препуштањем осуђенима да међу собом успостављају ред, указују да им се не сме поверити одржавање реда и дисциплине у установи.²⁷ Прецизније речено, на пенитенцијарној администрацији лежи одговорност да не дозволи да се поједина осуђена лица нађу у надређеном положају у односу на друге осуђене и намећу им дисциплину. Осуђенички механизми успостављања контроле, којима се посеже из различитих разлога,²⁸ могу на први поглед деловати корисно, али се на дужи рок њихове последице увек показују као штетне: права осуђених бивају константно кршена и неминовно се ствара структура моћи где најјачи арбитрарно спроводе дисциплину да би остали у добрим односима са управом.²⁹ Неформални систем јача на рачун формалног и лимитира његове ефекте, а незванично успо-

²⁴ Вид. правило 67 СМП.

²⁵ Вид. правило 68 СМП.

²⁶ М. Милутиновић, *Пенологија*, Београд 1985, 283.

²⁷ Вид. правило 28.1) СМП и правило 62 ЕЗП.

²⁸ То су нпр. недовољан број запослених у установи или њено функционисање по ауторитарном моделу, односно моделу осуђеничке контроле. – Вид. S. Livingstone, T. Owen, *Prison Law, Text & Materials*, Oxford 1995, 292.

²⁹ Ф. Гецић, *Затворска пракса по светским стандардима (Приручник о почетним условима за успешан рад у затворима)*, Београд 2002, 70.

стављен кућни ред чини материју о дисциплинској одговорности осуђених лица „мртвим словом на папиру“.

9. Принцип заједничког издржавања казне – осуђени издржавају казну, по правилу, заједно (ЗИКС, чл. 34, ст. 1), распоређени системом класификације у циљне групе ради примене истоветног третмана. Принцип почива на сазнању о друштвеној природи човека као бића које се формира и развија кроз свакодневне контакте у примарним и секундарним групама. Тиме што се осуђеном лицу и у пенитенцијарним условима омогућава заједнички живот са другим људима, одбацује се хелијско издржавање казне које је водило отуђењу, нарушавању његовог физичког и менталног здравља, као и другим штетним последицама по будући социјални живот.³⁰

Само изузетно, када то захтева програм поступања, здравствено стање осуђеног или када то предвиђа закон, може се одредити да осуђени издржава казну затвора одвојено од осталих осуђеника. Осуђена мушка и женска лица издржавају казну одвојено³¹ (ЗИКС, чл. 34, ст. 2 и 3).

10. Принцип омогућавања условног отпуста – ради подстицања личних напора за укључивање у живот ван завода, осуђеном, за кога се основано може очекивати да ће се убудуће понашати сагласно закону, омогућава се условни отпуст (ЗИКС, чл. 35). Наиме, осуђеног који је издржао две трећине казне затвора суд може условно отпустити са издржавања казне, ако се у току њеног издржавања тако поправио да се може са основом очекивати да ће се на слободи добро владати, а нарочито да до истека времена за које је изречена казна не учини ново кривично дело (КЗ, чл. 46, ст. 1). Дакле, могућност условног отпустања предвиђена је само у случају кумулативног испуњавања наведених услова.

Смисао овог кривичноправног и пенолошког института је да, с једне стране, подстакне осуђено лице на добро понашање и активно учешће у процесу сопствене ресоцијализације и да, с друге стране, усклади ефективно трајање казне са остваривањем сврхе кажњавања у сваком конкретном случају, чиме се елиминишу штетне последице непотребног (често и дугогодишњег) боравка у заводу.

Условни отпуст је могућност а не право лица осуђеног на казну затвора.³² При оцени да ли ће се осуђени условно отпустити, узмеће се

³⁰ З. Сулејманов, *Пенологија*, Скопје 1999, 478.

³¹ Вид. правило 8.а) СМП; правило 18.86 ЕЗП; paragraph 24, 10th General Report on the СРТ's activities [СРТ/Inf (2000) 13].

³² У Шведској, за разлику од решења прихваћеног код нас, условни отпуст представља право осуђеног. У складу с тим, свако осуђено лице има право да буде услов-

у обзир владање за време издржавања казне, извршавање радних обавеза, с обзиром на његову радну способност, као и друге околности које показују да ли је постигнута сврха кажњавања. Осуђени који је покушао бекство или побегао из завода у току издржавања казне затвора, не може се условно отпустити.

11. Принцип постпеналне помоћи – лицу отпуштеном са издржавања казне пружа се неопходна помоћ ради лакшег укључивања у живот ван завода (ЗИКС, чл. 36). Време непосредно по отпуштању веома је критично за осуђеног, пошто се већ на самом почетку процеса друштвене реинтеграције (често након вишегодишњег боравка у пениitenciјарној установи) суочава са бројним проблемима материјалне, социјалне и психолошке природе које, по правилу, не може сам да реши. Губитак самопоуздања и разочарање због негативног односа околине (предрасуде, стигматизација, одбацивање, неспремност да се помогне итд.) могу га учврстити у намери да поново врши кривична дела. Да би се то спречило, омогућава му се организована друштвена помоћ која подразумева: обезбеђивање запослења и привременог смештаја; стварање услова за даље стручно оспособљавање; давање новчаних износа за подмирење најнужнијих потреба; сређивање породичних прилика; лечење, као и пружање моралне подршке и савета како да реши настале проблеме. У складу с тим, завод је дужан да обавести надлежни орган старатељства о врсти помоћи коју је потребно пружити осуђеном после отпуштања са извршења казне затвора.³³

Иако установљена да припреми осуђеног за излазак на слободу, постпенална помоћ у пракси не функционише на адекватан начин. Хронични недостатак материјалних ресурса и недовољно синхронизована сарадња пениitenciјарних установа и органа старатељства минимизирају њене ефекте, осуђено лице након изласка из завода често бива препуштено само себи и својим проблемима, чиме друштво ризикује да поново има осуђеника.³⁴

3. ПРОБЛЕМИ У ПОСТУПКУ ИЗВРШЕЊА КАЗНЕ ЗАТВОРА

Извршење казне затвора у Републици Србији оптерећују бројни проблеми, од којих се по свом деструктивном учинку издвајају следећи.

1. Пренасељеност завода – мада реални капацитети за смештај лица лишених слободе у нашој земљи, према критеријумима успоста-

но отпуштено, осим оног за које се утврди да није испуњена сврха кажњавања. – Вид. В. Камбовски, 675.

³³ Вид. правила 64 и 81 СМП; правила 107.4 и 107.5 ЕЗП.

³⁴ М. Милутиновић, 314.

вљеним у ЕЗП и ЗИКС-у, износе око 7.000,³⁵ због континуираног пораста затворске популације започетог 1991, а интензивираним у периоду од 2003. године, број ових лица је знатно већи и 31. 12. 2007. износио је 8970,³⁶ а 31. 12. 2011. године – 11.094.³⁷ Укупан пораст броја лица лишених слободe последица је повећања броја осуђених³⁸ и притворених лица³⁹ у заводима за извршење кривичних санкција, док лица којима је изречена мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, односно обавезног лечења наркомана и обавезног лечења алкохоличара, казна малолетничког затвора, васпитна мера упућивања у васпитно-поправни дом, као и прекршајно кажњени не утичу значајније на пораст ове популације.

2. Неадекватна архитектонска решења и застарелост већине завода – реч је о озбиљном проблему који онемогућава смештај и третман лица лишених слободe у складу са међународним стандардима. Примера ради, зграда Окружног затвора у Панчеву саграђена је у првој четвртини XIX века за време владавине Марије Терезије (!), затвор у Суботици 1880. године, док је зграда затвора у Зрењанину грађена у периоду између 1906. и 1908. године. Зграде затвора у Панчеву и Вршцу су због историјских и културних вредности под заштитом Завода за заштиту споменика културе Републике Србије, чија је дозвола неопходна и за минималне грађевинске интервенције. Неповољну околност представља чињеница да је дванаест окружних затвора лоцирано у централним градским зонама, на ограниченим површинама, што отежава, а често чини и немогућом, њихову надоградњу или реконструкцију.

³⁵ *Људска права у Србији 2010 – право, пракса и међународни стандарди људских права*, Београд 2011, 318.

³⁶ AR/08, 93.

³⁷ *2011 Annual Report on Prison Administration Operations* – AR/11, Ministry of Justice of Republic of Serbia, Belgrade January 2012, 110.

³⁸ Удео осуђених на казну затвора у укупном броју лица лишених слободe на крају 2010. године био је 63,9 %, 2011. – 66 %, а 2012. чак 68 %. Највећем броју њих изречене су кратке казне затвора. Тако нпр. осуђени на казне до шест месеци затвора чине 31,7 %, а са осуђеним на казне од шест месеци до годину дана чак 48,3 % или 3995 од укупно 8270 лица примљених током 2012. године на издржавање казне. – Вид. AR/10, 68; AR/11, 110; *2012 Annual Report on Prison Administration Operations* – AR/12, Ministry of Justice and Public Administration of Republic of Serbia, Belgrade March 2013, 91, 94.

³⁹ Притворени су 31. 12. 2010. године чинили 29,7 %, 2011. – 28 %, а 2012. године – 24,8 % од укупног броја лица лишених слободe. Смањење изузетно високог нивоа заступљености притворених у популацији лица лишених слободe могуће је остварити уколико се притвор одређује само ако се иста сврха (обезбеђење присуства окривљеног и несметано вођење кривичног поступка) не може остварити другом мером, и траје колико је неопходно. – Вид. AR/10, 68; AR/11, 110; AR/12, 91.

3. Кадровски проблеми – недовољно брзо попуњавају се управљена формацијска радна места у служби за обезбеђење, што се негативно одражава на функционисање и безбедност ових установа.

4. Проблеми у остваривању здравствене заштите – свега неколико установа има стално запосленог лекара и задовољавајућу примарну здравствену заштиту лица лишених слободе, док остале уговором о делу ангажују лекаре из локалних болница или домова здравља.⁴⁰ Специјална затворска болница, због крајње забрињавајућег одлива кадра,⁴¹ пренасељености која је достигла епидемијске размере и све већег броја пацијената који се лече од болести зависности, тешко може преузети улогу централне болнице за систем извршења.

5. Негативни трендови у структури лица лишених слободе и структури извршених кривичних дела – упоредо са повећањем броја ових лица, уочавају се и друге изразито неповољне појаве: пораст броја тешких кривичних дела са елементима насиља; организовани криминал,⁴² смањење старосне границе починилаца кривичних дела;⁴³ изражен проблем поврата, као и висок ниво болести зависности (половина њих имала је искуство са дрогама или су активни зависници). У условима пренасељености завода, оваква криминолошка и психоло-

⁴⁰ Најважнији разлози хроничне незаинтересованости медицинског особља за рад у заводима за извршење кривичних санкција су: а) дужности лекара и осталих здравствених радника у овим заводима често су знатно теже него у цивилним здравственим установама, и могу укључивати и безбедносно ризичне задатке; б) упркос сложености посла које обавља и честим дежурствима, медицинско особље у пенитенцијарним установама слабије је плаћено од особља у државним и приватним здравственим центрима; в) службе за здравствену заштиту у заводима под ингеренцијом су Министарства правде, тј. Управе за извршење кривичних санкција, а не Министарства здравља, па се рад у њима доживљава као удаљавање од струке (лекари имају звање саветника или самосталних саветника распоређених на здравственим пословима, а медицинске сестре звање референата, могућности усавршавања, специјализације и напредовања су лимитиране, професионална независност није обезбеђена итд.). – Вид.: *Поступање према лицима лишеним слободе I – извештај*, Београд 2010, 55–56, 139; М. Јелић *et al.*, *Затвори у Србији, јул–октобар 2010 – Праћење реформе затворског система у Србији*, Београд, март 2011, 35.

⁴¹ Од 2007. године ову установу је напустило девет лекара специјалиста и око 30 медицинских сестара. Због осипања кадра, током дежурства један лекар брине о 700 (!), а сестра о 240 пацијената. – Вид. *Поступање према лицима лишеним слободе I – извештај*, 139, 55.

⁴² Од укупног броја лица примљених током 2010. године на издржавање казне, осуђени за кривична дела са елементима организованог криминала чинили су 0,6 %, 2011. – 0,5 %, а 2012. – 0,7 %. – Вид. AR/10, 70; AR/11, 112; AR/12, 94.

⁴³ Категорије лица старости од 21 до 27 и од 27 до 40 година заједно чине 67,3 %, а са трећом категоријом по бројности (од 40 до 50 година) чак 83,8 % од укупног броја лица примљених током 2010. године на издржавање казне. Дакле, реч је о лицима која се налазе у најактивнијем и радно најпродуктивнијем животном добу. Наредне године њихов удео био је 86,4 %, а 2012. – 84,5 %. – Вид. AR/10, 71; AR/11, 113; AR/12, 95.

шка структура лица лишених слободe директно утиче на: развој неформалног система; смањење како њихове, тако и безбедности запослених; појаву уношења недозвољених предмета и супстанци; нарушавање дисциплине и непоштовање кућног реда; организоване протесте; укупно лошу атмосферу, и последично смањен ниво безбедности.

4. РЕФОРМСКИ ЗАХВАТИ

Полазећи од сазнања да су питања која се односе на систем кривичних санкција и њихово извршење од фундаменталног значаја за демократски развој једног друштва, поштовање принципа легалитета и легитимитета у примени кривичних санкција и остваривање једнакости грађана пред законом, власти у Републици Србији су се определиле за реформске захвате у овој области. Суштинска реформа била је претпоставка за укључивање наше земље у европску заједницу народа, али и услов за изградњу државе у којој ће постојати владавина права. У складу с тим, Народна скупштина Републике Србије је 25.5.2006. године утврдила Националну стратегију реформе правосуђа,⁴⁴ чији саставни део чини Стратегија за реформу система извршења заводских санкција, заснована на три основна циља: а) чување сваког осуђеног и притвореног лица на безбедан и сигуран начин и у хуманим условима у складу са међународним стандардима; б) промовисање других врста санкција осим заводских за кажњавање и преваспитавање осуђених лица; в) смањење стопе поврата по отпусту.

Значајну улогу у реформи система извршења кривичних санкција има и Стратегија за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији у периоду од 2010. до 2015. године,⁴⁵ коју је Влада донела 22. јула 2010. Основни разлог за њено доношење лежи у чињеници да у нашој земљи од 1991. године постоји стални пораст броја лица лишених слободe и повећање стопе затварања, што за последицу има: неадекватно функционисање затворског система; немогућност оптималног остваривања права лица лишених слободe; дуго чекање на извршење изречених казни затвора; обесмишљавање напора полиције и правосудних органа за ефикасно откривање и суђење учиниоцима кривичних дела, као и реалну опасност од наступања застарелости извршења изречених казни.

⁴⁴ Одлука о утврђивању Националне стратегије реформе правосуђа, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 44/06.

⁴⁵ Стратегија за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији у периоду од 2010. до 2015. године. – Стратегија/10, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 53/10.

Основни циљ Стратегије/10 је осмишљавање и примена мера и активности за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција, при чему ни на који начин не сме да се доведе у питање заштита основних слобода и људских права, других основних друштвених вредности и општа сврха прописивања, изрицања и извршења кривичних санкција. Остваривање циља Стратегије/10 треба да омогући: побољшање положаја осуђених, притворених и других лица лишених слободe и боље остваривање њихових права; хуманизацију система извршења кривичних санкција и потпунију примену међународних стандарда у овој области; успостављање повратне везе којом се прати успешност примене кривичног законодавства у сегменту извршења кривичних санкција ради кориговања казнене политике судова и основних криминално-политичких одређења; делотворнији рад Управе; смањење и прерасподелу издвајања средстава из буџета Републике Србије за извршавање кривичних санкција; већу безбедност свих чланова друштва.

Спровођење Стратегије/10 подразумева предузимање одговарајућих активности на нормативном и организационом плану, које ће бити остварене у оквиру краткорочне, средњорочне и дугорочне фазе. Те активности односе се на: алтернативне санкције и мере; условни отпуст и превремено отпуштање; увођење судије за извршење кривичних санкција; повереничку и пробациону службу; повећање смештајних капацитета и унапређење услова у заводима; побољшање стручних капацитета у Управи; амнестију; јединствени информациони систем.

С обзиром на то да успостављање савременог и целовитог законског оквира усклађеног са релевантним међународним стандардима представља један од кључних системских услова за истинску реформу система извршења кривичних санкција, Народна скупштина Републике Србије је 29.9.2005. донела већ спомињани КЗ, Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица⁴⁶ и ЗИКС, који су ступили на снагу 1. јануара 2006. године. Уобличавање законског оквира за реформу система извршења настављено је доношењем Закона о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала⁴⁷ 2009. године, као и два закона о амнестији, 2010.⁴⁸ и 2012.⁴⁹

⁴⁶ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица – ЗМ, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 85/05.

⁴⁷ Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 72/09 и 101/10.

⁴⁸ Закон о амнестији, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 18/10.

⁴⁹ Закон о амнестији, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 107/12.

Паралелно с тим активностима, приступило се и следећим активностима.

1. Изграђени су нови, реконструисани и адаптирани постојећи смештајни капацитета. У складу са активностима дефинисаним Стратегијом/10, изграђени су Казнено-поправни завод затвореног типа са посебним обезбеђењем у Београду – Падинској Скели капацитета 450 лица и Посебно одељење за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала у оквиру Казнено-поправног завода у Пожаревцу – Забели, пројектовано за смештај 120 осуђеника. Укупни капацитет нових објеката, укључујући ту и затворе у Панчеву (за 300 осуђених и 200 притворених лица), Крагујевцу и Медвеђи чија изградња почиње ускоро, не би смео бити мањи од 2000 места. Нови заводи морају бити прилагођени европским стандардима у просторном и безбедносном смислу, што ће омогућити чување сваког лица лишеног слободе у хуманим условима, на безбедан и сигуран начин.⁵⁰ С друге стране, предузимањем сложених грађевинских захвата услови смештаја у раније изграђеним установама значајно су унапређени.

2. Измењени су прописи о пријему у радни однос, повећан је броја запослених у појединим службама и извршена је рационализација радних места – приоритетни задатак је повећање броја запослених у служби за обезбеђење који, имајући у виду раст осуђеничке популације и нове смештајне капацитете, не сме бити мањи од 3000.⁵¹ Рационализацијом и новом систематизацијом радних места треба створити услове да се што више запослених директно и активно укључи у рад са лицима лишеним слободе.

3. Новој категоризацији завода и измени концепта ресоцијализације, поред оптималне категоризације установа према новим карактеристикама осуђеничке популације, учињени су и значајни напори на плану квалитативне измене концепта ресоцијализације. Тежиште третмана је на индивидуализацији у приступу и примени програма који су у функцији животних потреба осуђеног (одвикавање од дрога, смањење агресивног понашања, оспособљавање за живот у заједници итд.).

⁵⁰ Слично Србији, земље источне и централне Европе су на размеђи II и III миленијума покушавале да прекобројност затворске популације реше изградњом нових смештајних капацитета. – Вид.: R. Walmsley, “Prisons in Central and Eastern Europe – Achievements, problems and objectives“, *HEUNI Paper* no. 41, Helsinki 2003, X–XI, 13, 15; M. Mac Donald, “Prison Health Care in the Czech Republic, Hungary and Poland“, *HEUNI Paper* no. 16, Helsinki 2001, 6.

⁵¹ И поред позитивних помака, тај циљ још увек није досегнут. Наиме, 31. децембра 2012. године, број запослених у сталном радном односу у служби за обезбеђење био је 2325. Вид. AR/12, 117.

4. Врши се континуирана обука и стручно усавршавање запослених у Управи. Заједничким напором Управе за извршење кривичних санкција и Мисије Организације за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС) у Републици Србији, у Нишу је 2005. године основан Центар за обуку и стручно оспособљавање са циљем да свим запосленим, као најважнијем ресурсу система извршења и носиоцима реформи, омогући обуку, стручно усавршавање, унапређење знања и квалификација и повећање мотивације за рад.

5. Створене су претпоставке за имплементацију алтернативних кривичних санкција. Након уобличавања савременог законског оквира за извршење казне рада у јавном интересу и условне осуде са заштитним надзором, приоритети су били: избор повереника; оснивање Повереничке службе у оквиру Одељења за третман и алтернативне санкције; израда документа „Улога Повереничке службе у систему извршења кривичних санкција“, којим се ближе уређује начин рада, поступања и понашања повереника надлежних за извршење алтернативних санкција; доношење подзаконских аката; организовање семинара за обуку и стручно усавршавање повереника које су водили експерти Пробационе службе Краљевине Холандије, као и спровођење свеобухватне кампање промовисања ових санкција у јавности. Прве повереничке канцеларије отворене су 2010. године у Београду, Новом Саду и Суботици, а наредне у Нишу, Ваљеву, Сомбору и Крагујевцу. Позитивна искуства и спремност бројних локалних самоуправа на сарадњу резултирали су отварањем нових повереничких канцеларија током 2012. и 2013. године. Иначе, 2011. године Управа је отпочела са извршењем казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује (чл. 45, ст. 5 КЗ). Реч је о још једном виду алтернативног кажњавања чија шири примена треба да ублажи проблем пренасељености смештајних капацитета завода за извршење кривичних санкција.

6. Унапређена је транспарентност рада Управе и побољшана заштита права лица лишених слободе – новим ЗИКС-ом по први пут је уведен двостепени систем заштите права осуђених у оквиру Управе, предвиђена је судска заштита и омогућено спровођење контроле од стране државних органа изван система извршења, као и независне контроле од стране различитих домаћих и међународних организација и тела; ратификован је Протокол добре воље КПМ; поред примерака ЗИКС-а и најзначајнијих подзаконских аката, израђени су и заводима дистрибуирани „Приручник за затворенике“, „Етички кодекс затворских службеника“ и „Водич за осуђена лица у пријемном одељењу“; у програме обуке пенитенцијарног особља укључено је упознавање и примена прописа из области заштите људских права; у циљу обезбеђивања боље информисаности осуђених о правима која имају и начи-

нима њихове заштите формиране су правне библиотеке у заводима; адекватним медијским извештавањем, редовним публиковањем годишњих извештаја о раду Управе и мониторингом над остваривањем права лица лишених слободе, остварен је напредак у упознавању јавности са радом завода и повећана је транспарентност.

Стратешки партнер Управе у процесу реформисања система извршења кривичних санкција је Мисија ОЕБС-а у Републици Србији. Она је пружила експертску и материјалну помоћ у: креирању и имплементацији новог нормативног оквира система извршења кривичних санкција; успостављању и развоју система алтернативних санкција; обуци и стручном усавршавању запослених у Управи; повећању транспарентности рада Управе и побољшању заштите људских права осуђених; унапређењу здравствене заштите у заводима (едукација особља служби за здравствену заштиту, третман и обезбеђење из области затворске патологије, отварање „Одељења без дрога“ и сл.); образовању осуђених лица у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици; изради нацрта „Стратегије за социјалну реинтеграцију и прихват осуђених лица за период 2012–2015. године“, итд.

У реформисању система извршења кривичних санкција, Управа сарађује и са Канцеларијом Савета Европе у Београду (пројекат „Поддршка реформи затворског система у Републици Србији“), Европском агенцијом за реконструкцију (*EAP*), Канадском агенцијом за међународни развој (*CIDA*), итд.

5. ЗАКЉУЧАК

Извршењем треба да се на практичан начин оствари, тј. оживотвори општа сврха прописивања и изрицања кривичних санкција и провери целисходност судског избора врсте и мере санкције у сваком конкретном случају. Резултати постигнути на извршном плану, како смо већ истакли, значајно утичу на укупну вредност кривичноправне политике сузбијања и спречавања криминалитета, због чега се систему извршења кривичних санкција поклања све више пажње како у свету, тако и код нас. Када је реч о казни затвора, као незаменљивој карици у ланцу друштвеног реаговања на криминалитет у Републици Србији, треба указати да њено извршење оптерећују бројни проблеми. Неки су дуго присутни, други су новијег датума, али им је заједничко да је њихов деструктивни учинак интензивираан у условима економске кризе.

Позитивна регулатива у овој области усклађена је са највишим стандардима успостављеним у низу међународних докумената донетих под окриљем Уједињених нација и Савета Европе, али је многа

решења тешко применити у пенитенцијарној пракси, тако да остају „мртво слово на папиру“. Током последњих неколико година, у сарадњи са Мисијом ОЕБС-а у Републици Србији, Канцеларијом Савета Европе у Београду, Европском агенцијом за реконструкцију и Канадском агенцијом за међународни развој, учињена су значајна побољшања на нормативном, кадровском, организационом и материјално-техничком плану, али остварени резултати још увек не задовољавају. Полазећи од Стратегије коју је Влада Републике Србије донела 2010. године, систем извршења кривичних санкција треба континуирано унапређивати усклађеним, добро осмишљеним и садржајно богатим напорима и активностима. На тај начин, биће уобличен конзистентан систем извршења, што значи да се приликом извршења кривичних санкција, дакле и казне затвора, безизузетно примењују методи, средства и мере предвиђени позитивним прописима који су компатибилни са релевантним међународним стандардима у овој области. Стварањем опште климе поштовања људских права, што подразумева хуманији однос према осуђенима и побољшање њиховог статуса, доприноси се ефикаснијем остваривању сврхе извршења казне затвора која, упркос увођењу низа алтернативних санкција, остаје неизбежно средство у борби против криминалитета. Друштвени контекст у коме треба интензивирати реализацију реформских захвата није повољан, али су они неопходна претпоставка успешнијег спречавања и сузбијања криминалитета.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Вековић, Владимир В., *Забрана мучења – инструменти и механизми Савета Европе*, Београд 2005;
2. Вековић, Владимир, „Заштита од мучења лица лишених слободе у праву и пракси Европске конвенције о људским правима“, *Правни живот* 9/2005;
3. Вековић, Владимир, „Кажњавање мучитеља – европски стандарди“, *Правни живот* 9/2006;
4. Вековић, Владимир В., *Систем извршења кривичних санкција*, Београд 2013;
5. Гецић, Филип, *Затворска пракса по светским стандардима (Приручник о почетним условима за успешан рад у затворима)*, ОЕБС, Београд 2002;
6. Dijk, Pieter van, Hoof, Godefridus J. H. van, *Теорија и пракса Европске конвенције о људским правима*, Müller, Сарајево 2001;
7. Димитријевић, Војин, Пауновић, Милан, *Људска права* (учбеник), Београдски центар за људска права, Београд 1997;

8. Ditertr, Žil, *Izvodi iz najznačajnijih odluka Evropskog suda za ljudska prava*, Službeni glasnik, Beograd 2006;
9. Zajadlo, Jirži, „Ljudsko dostojanstvo i ljudska prava“, *Uvod u međunarodnu zaštitu ljudskih prava* (priručnik), Turku/Åbo 1999;
10. *Instrumenti Saveta Evrope – ljudska prava*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 2000;
11. Јелић, Марија *et. al.*, *Затвори у Србији, јул–октобар 2010 – Праћење реформе затворског система у Србији*, Београд март 2011;
12. Камбовски, Владо, *Казнено право, Општ дел*, Правен факултет „Јустинијан I“, Скопје 2006;
13. Кандић-Поповић, Зорица, „Ограничења права осуђених у условима затворског режима“, *Анали Правног факултета у Београду* 5/1992;
14. Livingstone, Stephen, Owen, Tim, *Prison Law, Text & Materials*, Clarendon Press, Oxford 1995;
15. Лукић, Радомир, *Систем филозофије права*, Сабрана дела др Радомира Д. Лукића, Четврти том, Завод за уџбенике и наставна средства и БИГЗ, Београд 1995;
16. *Људска права у Србији 2010 – право, пракса и међународни стандарди људских права*, Хелсиншки одбор за људска права, Београд 2011;
17. Mac Donald, Morag, “Prison Health Care in the Czech Republic, Hungary and Poland“, *HEUNI Paper* no. 16, Helsinki 2001;
18. Меуер–Ladewig, Jens, „Људско достојанство и Европска конвенција о људским правима“, *Правни живот* 1– 2/2004;
19. Милутиновић, Милан, *Пенологија*, Савремена администрација, Београд 1985;
20. Мрвић-Петровић, Наташа, *Криза затвора*, Војноиздавачки завод, Београд 2007;
21. *Поступање према лицима лишеним слободе I – извештај*, Београд, 2010;
22. Радуловић, Љиљана, *Криминална политика (Политика сузбијања криминалитета)*, Центар за публикације Правног факултета, Београд 1999;
23. Становчић, Војислав, „Легалитет“, *Правне теме* (хрестоматија), Magna agenda, Београд 2002;
24. Стојановић, Зоран, *Кривично право, Општи део*, Правна књига, Београд 2009;
25. Сулејманов, Зоран, *Пенологија*, Графохартија, Скопје 1999;
26. The CPT standards “Substantive“ sections of the CPT’s General Reports, CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2003;
27. *Univerzalni dokumenti o ljudskim pravima – zbirka*, Београд 2001;
28. Walmsley, Roy, “Prisons in Central and Eastern Europe – Achievements, problems and objectives“, *HEUNI Paper* no. 41, Helsinki 2003;

29. *2008 Annual Report on Prison Administration Work*, Ministry of Justice of Republic of Serbia, Belgrade 2009;
30. *2009 Annual Report on Prison Administration Operations*, Ministry of Justice of Republic of Serbia, Belgrade 2010;
31. *2010 Annual Report on Prison Administration Operations*, Ministry of Justice of Republic of Serbia, Belgrade January 2011;
32. *2011 Annual Report on Prison Administration Operations*, Ministry of Justice of Republic of Serbia, Belgrade January 2012;
33. *2012 Annual Report on Prison Administration Operations*, Ministry of Justice and Public Administration of Republic of Serbia, Belgrade March 2013.

Правни прописи

1. Закон о амнестији, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 18/10;
2. Закон о амнестији, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 107/12;
3. Закон о забрани дискриминације, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 22/09;
4. Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 72/09 и 101/10;
5. Закон о извршењу кривичних санкција, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 85/05, 72/09 и 31/11;
6. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 85/05;
7. Кривични законик, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 85/05, 88/05 – исправка, 107/05 – исправка, 72/09, 111/09, 121/12 и 104/13;
8. Одлука о утврђивању Националне стратегије реформе правосуђа, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 44/06;
9. Стратегија за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији у периоду од 2010. до 2015. године, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 53/10;
10. Устав Републике Србије, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 83/06 и 98/06.

Статистичка саопштења

1. *Пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2012*, Саопштење бр. 199, Републички завод за статистику, Београд 15. јул 2013.

Full Professor Vladimir V. Veković, LL.D.

Faculty of Law, University of Priština with temporary seat
in Kosovska Mitrovica

EXECUTION OF PRISON SENTENCE IN THE REPUBLIC OF SERBIA – MODEST ACHIEVEMENT AND THE NECESSITY OF ESSENTIAL REFORMS

Summary

Execution of sentence in criminal law is a practical way of achieving the overall purpose of prescribing and imposing criminal sanctions and verifying appropriateness of judicial elections, and types of sanctions and measures in each case. The results achieved at the level of executing criminal sanctions significantly affect the overall value of the criminal policy of combating and preventing crime, which is why the penitentiary system attracts more attention in the world and in our country. When it comes to imprisonment - an irreplaceable link in the chain of social reaction to crime in Serbia, it should be noted that its enforcement is burdened with many problems, some of them quite old, others more recent, but what they have in common is that their destructive effects are intensified in the times of economic crisis.

Positive regulation in this area is in line with the highest standards established by the international instruments adopted under the auspices of the United Nations and the Council of Europe, but it is much more difficult to apply the solutions in penalty practice. Over the last several years, in cooperation with the OSCE Mission to Serbia, Council of Europe - Office in Belgrade, the European Agency for Reconstruction and the Canadian International Development Agency, there have been significant improvements in the normative, personnel, organizational, material and technical fields, but the achieved results are still not satisfactory. Starting from the strategy adopted by the Government of the Republic of Serbia passed in 2010 the system of criminal sanctions should continuously promote coordinated, well-designed and content-rich activities. Thus, it will be shaped by consistent enforcement system, which means that the execution of criminal sanctions, and therefore the prison sentence, without exceptions applies methods, means and measures set forth by the applicable regulations that are compatible with the relevant international standards in this area. By creating a general climate of respect for human rights, including having more humane attitude towards the inmates and improving their status, the society will contribute to more efficient realization of the pur-

pose of executing the sentence of imprisonment which, despite the introduction of a range of alternative sanction remains unavoidable tool in the fight against crime. Social context in which implementation of reforms is to be intensified is not favorable; nonetheless, the reforms remain necessary prerequisite for successful prevention and combat against crime.

Key words: *Execution prison sentence; Suppression of crime; Criminal sanctions.*